

УДК 351.851

Н. Д. Шульга,

кандидат технічних наук, доцент, директор Державного вищого навчального закладу "Київський транспортно-економічний коледж" Національного транспортного університету

МОДЕРНІЗАЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

N. Shulga,

candidate of technical sciences, associate professor, Director of the State Higher Education Establishment "Kyiv Transport and Economic College", National Transport University

MODERNIZATION TRANSFORMATIONS AS OPTIMIZATION FACTOR OF GOVERNMENT EDUCATIONAL POLICY OF UKRAINE

Розглянуто зміст модернізації як процесу зміни, вдосконалення чогось відповідно до сучасних вимог, охарактеризовано її моделі і технології. Розкрито сутність модернізації у галузі освіти як фактору оптимізації державної освітньої політики України, механізму забезпечення стійкого розвитку системи освіти відповідно до соціальних та економічних потреб розвитку країни, запитам особи, суспільства, держави. Запропоновано підділі досягнення результату модернізації в галузі освіти, що мають набути втілення в державній освітній політиці.

Maintenance of modernization as the process of change, perfection of something in accordance to modern requirements is considered, its models and technologies are described. Essence of modernization in industry of education as the factor of optimization of public educational policy of Ukraine, mechanism of providing of steady development of the system of education in accordance with the social and economic necessities of development of country to the queries of person, society, state is exposed. Subwhole of achievements of result of modernization in industry educations which must purchase embodiment in a public educational policy are offered.

Ключові слова: модернізація, модернізація в освіті, типи і принципи освітньої модернізації, державна освітня політика України.

Keywords: modernization, modernization in education, types and principles of educational modernization, public educational policy of Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Перехід українського суспільства до інтенсивного розвитку і сучасних науково-технічних та інформаційних технологій, орієнтація на входження до світового освітнього простору докорінним чином змінюють вимоги до системи освіти, актуалізуючи необхідність її модернізації.

Проблеми реформування та модернізації системи освіти можна розглядати під різними кутами зору. Найчастіше йдеться про перспективи її оптимізації, зростання ефективності, забезпечення потреб народного господарства країни (в широкому розумінні поняття "народне господарство", а не лише як державного сектора). При цьому наголосимо на недоцільності синонімізувати поняття "реформування" та "модернізація". Адаже "реформування" означає "змінювати що-небудь шляхом реформи (реформ), перетворювати, перебудувати" [1, с. 1028], тоді як "модернізувати" — "змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог" [1, с. 535]. Нас буде цікавити саме модернізація освіти не тільки як важливий напрям державної освітньої політики, а й фактор її оптимізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Науковці, які займаються дослідженням питань модернізації системи освіти України (В. Андрущенко, О. Бульвінська, М. Лукашевич, Т. Нельга, В. Рябченко, З. Самчук), акцентують на таких аспектах, як необхідність об'єктивного оцінювання ресурсів, якими оперує зазначена сфера, та забезпечення їх якомога ефективного використання; максимальне задоволення потреб споживачів освітніх продуктів; посилення ефективності діяльності постачальників освітніх послуг (ВНЗ, інституції з перепідготовки кадрів) як з погляду якості продуктів (спеціалісти), так і щодо заробітної плати, розвитку науково-дослідного сектору соціальної сфери тощо. Особлива увага приділяється визначенню та обґрунтуванню критеріїв ефективності освіти як сфери діяльності на всіх рівнях, виходячи з потреб розвитку України і зразків, визнаних у розвинених країнах. Окрема увага фокусується на твердженні, що модернізація будь-якого елемента соціальної системи має відбуватися свідомо, з урахуванням конкретно-історичних умов суспільного розвитку, потреб сьогодення й прогнозування особливостей становлення суспільства в оглядовій перспективі.

Концептуальні засади модернізації освіти розкриваються у працях Б. Гершунського, Б. Євтуха, В. Кременя, В. Журавського, М. Зубрицької, О. Катеринчука, Є. Краснякова та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Звернення до наукових джерел засвідчує, що дослідники, які займаються вивченням проблем модернізації національної системи освіти, окреслюють об'єктивні та суб'єктивні чинники, які впливають на ефективність цього процесу (матеріально-технічне і кадрове забезпечення, науковий потенціал, фінансові ресурси тощо), висувають різні проекти, пропонують шляхи оптимального досягнення належних результатів. Однак поза увагою залишається питання взаємозв'язку і взаємозумовленості модернізаційних процесів і державної освітньої політики. Крім того, в освітній діяльності поняття "оптимізація" найчастіше використовується у випадках, коли йдеться про конкретну односпрямовану дію, що розглядається як панacea від наявних проблем. Такою дією зазвичай є збільшення коштів на функціонування окремих навчальних закладів або, навпаки, їх скорочення, об'єднання чи реорганізацію, виходячи з конкретних умов того чи іншого регіону. Не заперечуючи повністю правомірності цього підходу, вважаємо, що більш доцільно вести мову про оптимізаційні заходи на рівні державної освітньої політики, зокрема в плані її модернізаційної складової. Адаже у перекладі з латини слово "оптимізація" означає найкращий, найбільш доцільний у даних умовах варіант вирішення проблеми, перебігу природного чи соціального процесів. Оптимізація допускає різне розуміння, а отже, й різні наслідки. Однак у будь-якому випадку оптимізація передбачає активність, діяльність, втручання соціального суб'єкта з метою зміни наявного, спрямованих на модернізацію та поліпшення наявних механізмів, принципів, способів досягнення бажаного результату.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — розкрити сутність поняття "модернізація" як фактору оптимізації освітньої галузі в контексті державної освітньої політики України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Модернізація може бути визначена як процес переходу від традиційного (до індустріального) суспільства до сучасного (індустріального і надалі — постіндустріального), на відміну від вузької інтерпретації, яка пов'язує модернізацію виключно з індустріалізацією та її наслідками. За своєю логікою можливі різні моделі модернізації, яким більшою чи меншою мірою відповідають її особливості в тих чи тих країнах, і які можна типологізувати за різними засадами.

Наприклад, за характером стимулів розвитку розрізняють два типи модернізації: один базується переважно на внутрішніх стимулах (більшість індустріально розвинених країн), другий — переважно на зовнішніх стимулах, у тому числі поразки у війні, загроза втрати національного суверенітету тощо (більшість країн Азії та Африки, що розвиваються) [11, с. 124].

З погляду домінуючої культурної орієнтації модернізація може бути запозиченою (або нав'язаною), коли разом з новими технологіями репродукується й інша культура, і як самобутня, така, що прагне поєднати новітні технологічні та організаційно-управлінські досягнення з культурними традиціями країни, що зазнає модернізації.

Наведені типології модернізації не вичерпують усі можливі її варіанти і, незважаючи на очевидну близькість, не збігаються між собою, оскільки відображають різні аспекти проблеми і можуть бути поєднані в третій, синтетичній, згідно з якою можливі такі "ідеальні типи" модернізації:

— органічна (переважно базується на внутрішніх стимулах і розвивається на засадах національної культурної традиції);

— навздогінна (переважно базується на зовнішніх стимулах і запозичає зразки і стереотипи культури більш модернізованих країн. Крім того, визначення "навздогінна" вказує на відставання цього соціуму не лише на рівні економічного і культурного розвитку, а й у швидкості перебігу історичного часу, здійснення процесу модернізації);

— випереджаюча (може базуватися і на зовнішніх стимулах, але передбачає достатній внутрішній потенціал та джерела розвитку; розвиває традиції своєї культури; ставить за мету не відтворення (хоча б у згорнутому вигляді) всіх етапів еволюції або наявного стану найбільш модернізованих країн, але на основі аналізу і прогнозу тенденцій розвитку цивілізації — відтворення її стану в ближчому майбутньому) [11, с. 125].

Нині теорія модернізації трансформується в інструмент пізнання і пояснення нових шляхів розвитку на основі накопичення досвіду технологічно та соціально передових країн світу, що має універсальний, загальний характер і гармонійно поєднується з історичними традиціями та іншими цінностями певних суспільств. Тобто "відбувається перехід від стихійно-свідомих процесів модернізації, де свідомий елемент стоїть на другому плані, до свідомих стратегій модернізації, коли практичні дії здійснюються на основі теорії" [2, с. 27].

За умов звернення до модернізаційного підходу, модернізація постає як низка етапів, а саме:

1) визначення цілей модернізації (теоретично і практично);

2) консолідація та мобілізація значних груп політичної, економічної і культурної еліти задля реалізації цієї мети;

3) реалізація теоретичних програм у практиці перетворень суспільства;

4) консолідація суспільства на новій модернізаційній основі (економіка, політика, культура) [2, с. 28].

Отже, процес модернізації — це не простий додаток абстрактно-універсальної схеми, а конкретна щодо прив'язки до історичних умов теоретична і практична модель, яка реалізується через діяльність об'єктів. З цих конкретних модернізаційних проектів впливають загальні характеристики процесу модернізації, що, в свою чергу, є засобом пізнання модернізаційних процесів та їх регулювання в різних сферах громадського життя.

Існує думка, відповідно до якої модернізація тлумачиться як якісний перехід об'єкту з одного стану в інший, "результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення і розповсюдження нового вигляду виробів, технологій, впровадження нових організаційних форм тощо" [10, с. 80]. Іншими словами, модернізація може бути визначена як штучно організований, цілеспрямований і керований процес, орієнтований на досягнення певного результату.

Згідно із системно-діяльнісною концепцією модернізації, остання розглядається як "процес розв'язання об'єктивних проблем суспільного розвитку шляхом інноваційної діяльності людей, що виконує функцію розвитку культури як сукупності способів життєдіяльності людини". Тобто в рамках цієї концепції модернізація постає як метадіяльність, що "трансформує рутинні елементи репродуктивної діяльності, способи здійснення якої не відповідають розвитку". Головна функція модернізаційної діяльності в суспільстві полягає у забезпеченні змін, розвитку способів і механізмів його функціонування у всіх сферах життєдіяльності. Самі ж нововведення в модернізації здійснюються за допомогою інноваційної діяльності, що є формою суспільного розвитку та невід'ємним елементом соціального регулювання [9, с. 72].

Українська модель модернізму — це не класична модель 80—90-х рр. ХХ ст., а швидше немодерністська модель, яка:

— не відстоює тільки світові зразки модернізації — досвід США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Японії, а комплексно використовує як класичні цілі модернізації — демократія, ринок, розумне державне регулювання законами, самодисципліна, соціальний захист, так і зразки модернізації Угорщини, Польщі, Росії, де враховуються історичні умови і постсоціалістична спадщина. Тобто модернізація розглядається як комплексний проект, що формується на досвіді Заходу, Сходу і постсоціалістичних країн;

— не акцентує на "унікальності України", на ізоляціонізмі, а орієнтується на участь у модернізації країни зовнішніх інвесторів зі Сходу та Заходу;

— є спробою модернізації за ініціативою "верхів", які діють на блокувній, а не однопартійній основі;

— містить технократизм, однолінійність проекту, слабе врахування інтересів регіонів [2, с. 30—31].

Не можна не зважати й на те, що модернізація, якщо її суб'єкти бажають успіху, має враховувати як історичні особливості, так і пристосовуватися до нових умов розвитку України.

Щодо галузі освіти, модернізація тут розглядається як "системна якісна зміна, що включає інноваційні процеси, інформатизацію, нові технології і методи комп'ютеризації, змінює через нові завдання домінанту розвитку внутрішнього потенціалу освіти" [12, с. 29].

Сьогодні на заміну традиційній закритій, статичній, монологічній, не здатній до розвитку моделі освіти приходить нова парадигма, пов'язана із синергетикою і модернізацією цієї галузі суспільного життя. Мета цієї модернізації полягає в "створенні механізму стійкого розвитку системи освіти, забезпечення її відповідності викликам ХХІ століття, соціальним та економічним потребам розвитку країни, запитам особи, суспільства, держави" [5, с. 24].

За словами В. Кременя, "через модернізацію освіти пролягає шлях до осучаснення й згуртованості української нації. А це є обов'язковою умовою динамічного розвитку і конкурентоспроможності держави в сучасних умовах глобалізації й комерціалізації світу" [7].

Французький дослідник Е. Брансуїк, аналізуючи сутність нововведень в освітній сфері, що мають сприяти її модернізації, виокремлює три їх різновиди:

- 1) нововведення, підставою яких слугують освітні ідеї та повністю нові, раніше не відомі дії (відкриття);
- 2) нововведення, підставою яких є адаптовані, розширені або переоформлені ідеї та дії, що набувають особливої актуальності в конкретному середовищі в конкретний час;
- 3) нововведення, що виникають у зв'язку з повторним висуненням цілей у змінених умовах, за яких поновлюються вже наявні дії з реалізації ідей, які вже застосовуються, оскільки нові умови уможливають їх використання для досягнення запланованих цілей [4].

На переконання А. Власової, модернізована освіта покликана:

- створити підґрунтя для стійкого соціально-економічного і духовного розвитку України, забезпечити високу якість життя народу та національну безпеку;
- зміцнити демократичну правову державу і сприяти розвитку громадянського суспільства;
- забезпечити кваліфікованими кадрами ринкову економіку;
- затвердити статус України у світовій спільноті як великої держави у галузі освіти, культури, мистецтва, науки, високих технологій та економіки [3, с. 120].

Сьогодні йдеться про те, щоб формувати не лише носія знань, а й творчу особистість, здатну використовувати отримані знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, тобто для інноваційного розвитку суспільства. І ось ця обставина, врешті-решт, визначається характером, спрямованістю освітньої діяльності у будь-якій країні. Для цього, вважає В. Кремень, необхідно виконати як мінімум дві вимоги. Передусім, освіта має стати пріоритетом номер один у суспільстві. Крім того, потрібна модернізація, "осучаснення" освіти, адже, незважаючи на досить розвинену освітню діяльність як у середній школі, так і у вищій, наша освіта має ряд недоліків. По-перше, вона (особливо у середній школі) є освітою індустріальної епохи. По-друге, відносини між суб'єктами навчального процесу значною мірою залишаються такими ж, як у радянській школі з її абсолютізацією колективності, неухай до індивідуального розвитку людини.

Тому, стверджує В. Кремень, нині недостатньо, щоб освіта відповідала вимогам сучасності, — вона має випереджати розвиток суспільства. Тому, "модернізуючи освіту, маємо по-новому відповісти на ряд запитань: чого навчати, як учити, на чому вчити, скільки вчити..." [6]. Важливість відповіді на ці запитання зумовлюється тим, що сциентистський (знаннєцентричний) підхід до навчання не відповідає реаліям постіндустріального суспільства, в якому виробляються величезні обсяги інформації. Акцент у сучасній освіті переноситься з предметного змісту на операційні вміння особистості орієнтуватися в інформаційному просторі, знаходити, опрацьовувати і застосовувати потрібну інформацію у власній діяльності. Отже, успішність навчання залежить від того, наскільки ефективно використовуються сучасні

технології і засоби навчання, чи створено належний доступ до інформаційних ресурсів, чи дозволяють умови і терміни навчання оволодіти необхідними компетентностями.

Існують й інші питання, актуальні для освіти, яка по-требує осучаснення. Виникла глибока суперечність — між новим, прогресивним, властивим вищій стадії суспільного розвитку, і старим, пов'язаним з індустріальною епохою. Індустріальні форми розвитку суспільства зазнали кризи, вони більш затратні та менш ефективні. І це стосується не лише технологій, а й організації виробництва та праці, оплати праці, підготовки кадрів, системи і методів управління. У постіндустріальному суспільстві основним виробничим ресурсом стало знання — як вираз панування інтелекту. Це визначило якісно нові вимоги до організації освіти, її змісту, форм і методів. І не завтра, а вже сьогодні треба знати і вміти застосовувати інформаційно-інтелектуальні технології, створювати і розвивати інтелектуальні фірми, вдосконалювати організацію й оплату праці згідно з вимогами постіндустріальної економіки, підвищувати рівень управління підприємствами, галузями, регіонами. Нарешті, треба дати вартісну оцінку інтелектуальному капіталу [14].

Важливість вирішення цих завдань спричинена тим, що сучасний випускник має не лише добре знати закономірності суспільного прогресу, а й освоїти нові категорії — "інтелектуальний капітал", "інтелектуальний продукт", "вартість, створена знаннями", "інтелектуальні фірми" та безліч інших. Причому важливо не просто знати ці категорії, а й вміти дати вартісну оцінку інтелектуальному капіталу, вміти відобразити її на балансі підприємства й т. ін.

Отже, модернізація в освіті передбачає використання знання для творення знання, використання його в умовах виробництва й містить настанову на застосування з різноманітністю, плюралізмом альтернативних освітніх матриць, забезпечує підвищення ефективності освіти на засадах її оптимізації, запровадження новітніх технологій як способу поєднання освіти з організацією виробництва, синхронізацію управління освітою та економікою. Модернізація означає відмову від одноканальної інформації й зумовлює "плюралізацію освіти та поєднаних з нею соціальних ризиків, сприяє ефективності освіти в цілому" [15].

Дослідники, які займаються вивченням проблеми модернізації системи освіти, пропонують покласти в основу державної освітньої політики такі принципи:

- пріоритетність галузі освіти в інвестиційній політиці і стратегії держави;
- орієнтація на найвищий рівень якості освіти, досягнутий у світі, і найбільш високі норми і вимоги фінансового, матеріально-технічного, інтелектуального та інформаційного забезпечення функціонування освітніх систем у розрахунку на одного учня;
- гуманістичний і світський характер освіти, пріоритет загальнолюдських цінностей за повного дотримання національних традицій і специфіки національних систем освіти, вільного розвитку особистості, поваги прав і свобод людини;
- рівність доступу до всіх рівнів освіти, ступенів і типів освіти, право вибору батьками та учнями навчальних закладів;
- автономія освітніх установ і невтручання держави в їхні внутрішні справи [13, с. 353].

Ключовим елементом розвитку освіти України в ХХІ ст. має стати розробка національної концепції освіти. Вона має включати систему взаємопов'язаних принципів розвитку на найближчі 20—30 років початкової і середньої освіти, професійної підготовки, розвитку вищої школи, системи підготовки наукових кадрів з відповідними організаційно-правовими формами установ і організацій. Розробка саме такої концепції, визначення пріоритетів і напрямів діяльності окремих підсистем та контроль за забезпеченням конституційних прав громадян України на отримання освітніх і наукових послуг має бути, на думку спеціалістів, головною формою державного регулювання системи освіти.

У цьому контексті актуалізується необхідність сприйняття модернізації та адаптації освіти до нових ринкових умов як складної соціокультурної дії, що вимагає впровадження особливої політики, державної та

громадської підтримки, програмування новацій, соціальних проектів, експериментів у цілому комплексі безпосередніх соціальних дій.

ВИСНОВКИ

За своєю сутністю модернізація — це процеси, спрямовані на зміну, вдосконалення наявного стану відповідно до сучасних вимог, процес розв'язання об'єктивних проблем суспільного розвитку шляхом інноваційної діяльності людей, розвитку культури як сукупності способів життєдіяльності людини.

Щодо освіти, мета модернізації полягає у підвищенні її якості до загальноєвропейського рівня, переорієнтації роботи навчальних закладів на задоволення освітніх потреб і попиту на ринку праці, посиленні конкурентоспроможності навчальних закладів та їхніх випускників, визначення основних напрямів і механізмів оптимізації цих процесів для вибору найбільш доцільного у даних умовах варіанту розв'язання поставлених проблем, досягнення бажано результату.

Орієнтація на результат набуває втілення в змісті модернізації. Щодо національної системи освіти, змістова компонента її модернізації полягає в тому, щоб перевести модернізаційні тенденції із зовнішнього стосовно соціального суб'єкта чинника в його мотиваційну цінність, що детермінує сприйняття і готовність до модернізаційних змін. Підцілями досягнення цього результату, що мають набути втілення в державній освітній політиці, вважаємо:

- підвищення якості освіти й приведення її у відповідність з національними потребами сучасності;
- підвищення ефективності діяльності викладацького корпусу навчальних закладів усіх рівнів;
- подолання невідворотності й розриву між професійно-орієнтованою освітою майбутнього фахівця і традиційними діагностичними процесами, спрямованими на виявлення умовних "навчальних досягнень" загальної економіки, створенням адекватної системи моніторингу якості;
- підвищення економічної цінності освіти, посилення людського капіталу як провідних інструментів економічного та науково-технічного розвитку країни;
- інтеграцію вітчизняної системи освіти в наукову, виробничу, суспільно-громадську інфраструктуру світової спільноти.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2003. — 1440 с.
2. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді: монографія / [авт. кол.: М. Михальченко (кер.), Т. Андрущенко, О. Бульвінська, М. Лукашевич та ін.]. — К.: Пед. думка, 2010. — 312 с.
3. Власова А.В. Гражданское общество как системообразующий компонент модернизации современной школы в России // Рационализм и культура на пороге третьего тысячелетия: материалы Третьего российского Философского конгресса 9 (16 — 20 сентября 2002 г.) / А.В. Власова. — Р-н/Д: Изд-во СКНИВШ, 2002. — С. 119—124.
4. Зайченко І.В. Педагогіка: [навч. посіб. для студентів вищих пед. навч. закладів] / І.В. Зайченко. — К.: Освіта України, 2008. — 528 с.
5. Кайфеджан С. Новая парадигма образования — императив XXI века / С. Кайфеджан. — М., 2003. — 174 с.
6. Кремень В.Г. Модернізація освіти — важливий чинник соціального, економічного і політичного розвитку України Вісник НАН України. — 2001. — № 3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/All/herald/2001-03/7.htm>
7. Кремень В. Освіта повинна стати пріоритетним напрямком державної політики / В. Кремень // Україна і світ сьогодні. — 2001. — 10 лютого.
8. Кривега Л.Д. Мировоззренческие ориентации личности в условиях трансформации общества / Л.Д. Кривега. — Запорожье: ЗГУ, 1998. — 202 с.
9. Кучко Е.Е. Нововведение // Новейший философский словарь / [сост. А. А. Грицанов] / Е.Е. Кучко. — Мн.: Изд-во В.М. Скакун, 1998. — 896 с.

10. Научно-технический прогресс: словарь / [сост. Горюхов В.Г., Халипов В.Ф.]. — М.: Политиздат, 1987. — 366 с.

11. Образовательная политика и политическое образование: просветы и тупики [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.smolin.ru/read/education/sector03pdf>

12. Пінчук Є.А. Генезис понятия і сутності модернізації освіти / Є.А. Пінчук // Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. — Серія: Філософія. Політологія. — 2009. — № 91—93. — С. 29—35.

13. Солдаткин В.И. Современная государственная образовательная политики: социальные императивы и приоритеты: дис. ... доктора филос. наук: 09.00.10 / Василий Иванович Сироткин. — М., 2000. — 412 с.

14. Чухно А. Цивілізаційні засади економічної політики в Україні / А. Чухно // Вісник НАН України. 2001. — № 3 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbu.gov.ua

15. Шабанова Е.В. Модернизация российского высшего образования: Социально-философский анализ: дис. ... кандидата филос. наук: 09.00.11 / Е.В. Шабанова. — Новочеркасск, 2005. — 190 с.

References:

1. Busel, V. T. (2003), Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language], VTF "Perun", Irpin', Ukraine.
2. Mykhal'chenko, M. Andruschenko, T. Bul'vins'ka, O. and Lukashevych, M. (2010), Vyscha osvita Ukrainy iak faktor tsyvilizatsijnoho vyznachennia molodi: monohrafiia [Higher education in Ukraine as a factor in civilization definition of youth], Ped. dumka, Kyiv, Ukraine.
3. Vlasova, A. V. (2002), "Civil society as a system component of the modern school modernization in Russia", Ratsyonalizm y kul'tura na porohe tret'eho tysyacheletyia: materyaly Tret'eho rossijskoho Fylosofskoho konhressa [Rationalism and Culture on the Threshold of the Third Millennium: Proceedings of the Third Russian Philosophical Congress], pp. 119—124, Yzd-vo SKNYVSh, RnDon, Russia.
4. Zajchenko, I. V. (2008), Pedahohika [Pedagogic], Osvita Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
5. Kajfedzhan, S. (2003), Novaia paradyhma obrazovanyia — ymperatyv KhKhI veka [New paradigm of education — the imperative of the XXI century], Moscow, Russia.
6. Kremen', V. H. (2001), "Modernization of education - an important factor in the social, economic and political development of Ukraine", Visnyk NAN Ukrainy, vol. 3, [online], available at: <http://www.nbu.gov.ua/portal/All/herald/2001-03/7.htm> (Accessed 4 May 2014).
7. Kremen', V. (2001), "Education must become a priority of state policy", Ukraina i svit s'ohodni, vol. 10.02.
8. Kryveha, L. D. (1998), Myrovozzrencheskye oryentatsyy lychnosty v uslovyakh transformatsyy obschestva [Ideological orientation of the individual in the transformation of society], ZGHU, Zaporozh'e, Ukraine.
9. Kuchko, E. E. (1998), Novejshyj fylosofskij slovar' [Newest Philosophical Dictionary], Skakun, Minsk, Belorussia.
10. Horokhov, V. H. and Khalypov, V. F. (1987), Nauchno-tekhnycheskij progress: slovar' [Scientific and technical progress: a dictionary], Polytyzdat, Moscow, Russia.
11. Smolyn, O.N. (2013), "Educational policy and political education: gaps and dead ends", [online], available at: <http://www.smolin.ru/read/education/sector03pdf> (Accessed 4 May 2014).
12. Pinchuk, Ye. A. (2009), "Genesis of the concept and essence of modernization of education", Visnyk Kyivs'koho natsional'noho un-tu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Filosofiia. Politolohiia, vol. 91—93, pp. 29—35.
13. Soldatkin, V. Y. (2000), "Modern state educational policy: social imperatives and priorities", Abstract of Ph.D. dissertation, Moscow, Russia.
14. Chukhno, A. (2001), "Civilization principles of economic policy in Ukraine", Visnyk NAN Ukrainy, vol. 3, [online], available at: www.nbu.gov.ua (Accessed 4 May 2014).
15. Shabanova, E.V. (2005), "Modernization of Russian Higher Education: Social and philosophical analysis", Abstract of Ph.D. dissertation, Novocheerkassk, Russia.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2014 р.